

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE

Ändring av lagstiftningen om rösträtt och valbarhet vid kommunala val

1993-94

nr 15

FR nr 27

1992-93

LM nr 126

SAMMANFATTNING

Landskapsstyrelsens förslag

Landskapsstyrelsen föreslår att s.k. nordisk kommunal rösträtt och valbarhet införs på Åland genom en ändring av kommunallagen för landskapet Åland. Kvalifikationstiden för rösträtt och valbarhet för nordiska medborgare som saknar åländsk hembygdsrätt föreslås bli tre år. Av förslaget följer vissa ändringar av lagteknisk natur i lagstiftningen om lagtingsval och kommunalval.

Motionärernas förslag

I lagmotionen föreslås ändringar i kommunallagen för landskapet Åland som innebär att s.k. nordisk rösträtt och valbarhet med en kvalifikationstid om två år införs.

Utskottets förslag

Utskottet tillstyrker landskapsstyrelsens förslag och föreslår härutöver vissa kompletterande ändringar av lagteknisk natur i lagstiftningen om lagtingsval och kommunalval. Lagmotionen föreslås förkastad eftersom den där åskade reformen förverkligas genom landskapsstyrelsens lagförslag.

UTSKOTTETS SYNPUNKTER

Allmän motivering

Frågan om rösträtt och valbarhet i kommunala val för nordiska medborgare som vistas i ett annat nordiskt land har varit aktuell sedan början av 1970-talet. Sedan Nordiska rådet antog en rekommendation i saken genomförde samtliga nordiska länder samt dessutom Färöarna och Grönland i mitten och slutet av 1970-talet erforderliga lagändringar som möjliggjorde för medborgare i ett nordiskt land som är bosatt i ett annat nordiskt land att där utöva rösträtt och vara valbar vid kommunala val. I alla dessa fall krävs en viss tids bosättning som grund för rösträtt och valbarhet. Denna s.k. kvalifikationstid rör sig i regel mellan två och tre år.

Möjligheten att införa en motsvarande reform även på Åland aktualiserades redan i början av år 1977 då landskapsstyrelsen tillsatte en kommitté med uppdrag att göra förslag till erforderliga lagändringar. Kommitténs betänkande ledde till en framställning från landskapsstyrelsen (Ls framst. nr 24/1977-78) som föreslog ändringar i den

dåvarande självstyrelselagen samt i kommunal- och vallagstiftningen. Kvalifikationstiden för såväl rösträtt som valbarhet föreslogs till fyra år. Lagförslaget förkastades emellertid av det dåvarande landstinget i maj 1978 och hänsköts till det då pågående arbetet med en revision av 1951 års självstyrelselag.

Eftersom revisionsarbetet kom att ta längre tid i anspråk än vad som förutsatts, väcktes vårsessionen 1984 en lagmotion i ärendet (lagmot. nr 23/1983-84). Landstinget förkastade motionen i september 1987, också då med hänvisning till den förestående förnyelsen av självstyrelselagstiftningen. Landstinget beslöt emellertid samtidigt hemställa hos landskapsstyrelsen om fortsatt beredning av frågan så att den kunde upptas till prövning sedan den nya självstyrelselagen trätt i kraft.

I lagutskottets betänkande nr 23/1986-87 med anledning av förenämnda lagmotion ingår en detaljerad redogörelse för de olika skeden frågan om införande av nordisk kommunal rösträtt och valbarhet på Åland genomgått.

Enligt den nya självstyrelselagens 67 § medges, under de förutsättningar som anges i landskapslag, finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. Regeringens proposition och den slutliga lagtexten innehåller på denna punkt en mera kategorisk formulering än vad som ingick i Ålandskommitténs förslag, där det föreslogs att rösträtt och valbarhet "kan medges" genom landskapslag. Bestämmelsen erhöll sålunda under beredningens gång en mera förpliktande utformning. I sitt betänkande nr 27/1990-91 över förslaget till ny självstyrelselag konstaterade därför utskottet att bl.a. förenämnda 67 § hör till de stadganden i den nya självstyrelselagen som kommer att leda till behov av lagstiftningsåtgärder.

Redan bestämmelsen i 67 § självstyrelselagen utgör således en grund för att anta en lagstiftning om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet på Åland. Också landskapets deltagande i det nordiska samarbetet förutsätter enligt utskottets åsikt åtgärder för att förverkliga de i lagförslaget ingående principerna. Genom att införa bestämmelser om nordisk rösträtt och valbarhet påvisar lagtinget sin vilja att genomföra samnordiska rekommendationer och att aktivt befrämja den nordiska samhörigheten. Också den ökade rörligheten mellan de nordiska länderna förutsätter åtgärder som underlättar integration och anpassning.

Självstyrelselagens 67 § lämnar frihet åt lagtinget i fråga om utformningen av detaljerna. Landskapsstyrelsen föreslår att kvalifikationstiden såväl för rösträtt som för valbarhet skulle vara tre år. Vid tidigare behandlingar har kvalifikationstiden för rösträtt föreslagits vara tre eller fyra år medan kvalifikationstiden för valbarhet föreslagits vara fyra eller fem år. En lika lång kvalifikationstid för såväl rösträtt som

valbarhet överensstämmer med praxis i Norden i övrigt. Utskottet tillstyrker en enhetlig tillämpning i fråga om kvalifikationstiderna och konstaterar samtidigt att förslaget också eliminerar sådana administrativa olägenheter som i motsatt fall kunde uppkomma.

Enligt 67 § 2 mom. självstyrelselagen kräver lagförslaget två tredjedelars majoritet vid behandlingen i lagtinget. I motiveringen till regeringens proposition med förslag till den nya självstyrelselagen konstateras att införande av nordisk kommunal rösträtt innebär ett betydande undantag från den ur Ålandsöverenskommelsen härledda principen att endast den som har hembygdsrätt skall delta i lagtings- och kommunalval och att kravet på kvalificerad majoritet skall ses mot den bakgrunden. Enligt utskottets åsikt tillgodoses det åländska nationalitetsskyddet på ett fullt tillfredsställande sätt genom att kravet på hembygdsrätt bibehålls i fråga om rösträtt och valbarhet i lagtingsval.

Utskottet föreslår därför att de i framställningen ingående lagförslagen antas med de ändringar av praktisk och lagteknisk natur som närmare framgår av detaljmotiveringarna.

Detaljmotivering

1. Landskapslag om ändring av 14 § kommunallagen för landskapet Åland

Den föreslagna ändringen i 3 punkten är av språklig natur och innebär att formuleringen närmare följer självstyrelselagens ordalydelse.

Utskottet konstaterar att införande av valbarhet för nordiska medborgare inte föranleder några ändringar av kommunallagen. Enligt 15 § kommunallagen i dess gällande lydelse är envar som har rösträtt i kommunalvalet i någon kommun i landskapet också valbar till uppdrag som ledamot eller ersättare i fullmäktige. I och med att nordiska medborgare tillerkänns rösträtt enligt förslaget till ändring av 14 § följer att samma personer även blir valbara. Valbarheten till ledamot eller ersättare i styrelsen, i nämnd eller i annat förvaltningsorgan är reglerad i 39 och 48 §§ kommunallagen genom hänvisningar till 15 §. Härav följer att nordiska medborgare som enligt förslaget blir röstberättigade även blir valbara till nämnda organ.

2. Landskapslag om ändring av landskapslagen om landstingsval och kommunalval

Ingressen: Landskapsstyrelsen föreslår att begreppet "landsting" ersätts med det i den nya självstyrelselagen införda begreppet "lagting" genom en bestämmelse i lagförslagets ingress. Utskottet finner den föreslagna metoden att utan alltför omfattande ingrepp i själva lagtexten beakta terminologiska ändringar ändamålsenlig men har i förtydligande syfte föreslagit att också de lagrum där ifrågasvarande begrepp används skulle nämnas i ingressen.

8 § Enligt paragrafen i dess gällande lydelse uppgör registerbyrån de nödvändiga basförteckningarna inför lagtings- och kommunalvalen. Några ändringar i detta avseende föreslås inte i framställningen. Utskottet har emellertid funnit att uppgiften att uppgöra basförteckningarna måste anses åvila landskapsstyrelsen som ansvarar för registreringen av dem som innehar åländsk hembygdsrätt, vilket även framdeles kommer att utgöra huvudkriteriet för rösträtt. Landskapsstyrelsen är även i övrigt central valmyndighet. Vid uppgörandet av basförteckningarna erhåller dock landskapsstyrelsen erforderligt bistånd av registerbyrån som ansvarar för folkbokföringen.

Utskottet föreslår därför i klargörande syfte en ändring av 1 mom. som anger att det är landskapsstyrelsens uppgift att uppgöra basförteckningarna. Av detta förslag följer även att ändringar i 9 och 79 §§ blir nödvändiga. Däremot är det enligt utskottets bedömning inte nödvändigt att ändra vissa andra paragrafer där registerbyrån omnämns.

Utskottet föreslår vidare i förtydligande syfte en ändring av den sista meningen i 1 mom. så att där explicit skulle anges att basförteckningarna består av tre delar, nämligen

1. en huvudsaklig del i vilken de som har rösträtt i både lagtings- och kommunalvalet upptas,
2. en separat del som upptar sådana röstberättigade som innehar åländsk hembygdsrätt men inte längre är bosatta i en kommun på Åland och sålunda har rösträtt endast i lagtingsvalet samt
3. en separat del som upptar de röstberättigade som saknar hembygdsrätt men här hemort i landskapet (de som innehar nordisk kommunal rösträtt), vilka således får rösta endast i kommunalvalet.

Också 3 mom. föreslås förtydligat. I och med att en ny kategori röstberättigade tillkommer finns orsak att se över terminologin och den tekniska utformningen.

9 och 79 §§ På grund av den ändring som föreslås i 8 § 1 mom. och som innebär att registerbyråns skyldigheter överförs på landskapsstyrelsen, måste motsvarande ändringar göras även i dessa paragrafer.

3. Lagmotionen nr 126/1992-93

Utskottet har lagt landskapsstyrelsens framställning till grund för behandlingen och föreslår därför att det i lagmotionen ingående lagförslaget måtte förkastas.

ÄRENDETS BEHANDLING

Lagtinget har den 21 mars 1994 inbegärt lagutskottets yttrande över framställningen. Utskottet har i enlighet med 23 § 2 mom. arbetsordningen i samma sammanhang behandlat lagmotionen nr 126/1992-93, som den 17 mars 1993 remitterades till utskottet.

Utskottet har i ärendet hört lantrådet Ragnar Erlandsson, lagberedningssekreteraren Tomas Lundberg och häradsskrivaren Sirja Boman.

I ärendets avgörande behandling deltog ordföranden Sune Eriksson, vice ordföranden Sundback samt ledamöterna Christer Jansson och Sirén.

Ordföranden Sune Eriksson har fogat en reservation till betänkandet.

UTSKOTTETS FÖRSLAG

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet

att Lagtinget måtte anta de i framställningen ingående lagförslagen i följande lydelse:

1. LANDSKAPSLAG om ändring av 14 § kommunallagen för landskapet Åland

I enlighet med lagtingets beslut, tillkommet i den ordning (*uteslutn.*) 67 § 2 mom. självstyrelselagen *anger*, ändras 14 § kommunallagen den 19 februari 1980 för landskapet Åland (5/80), sådan den lyder i landskapslagen den 7 mars 1991 (14/91), som följer:

14 §

Rösträtt.

Rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i fullmäktige har den *som*

- 1) (*uteslutning*) vid valårets ingång har fyllt 18 år och
- 2) haft hemort i kommunen på valårets första dag samt
- 3) (*uteslutning*) innehar åländsk hembygdsrätt eller *som under de tre åren närmast före valåret haft hemort i landskapet och är finsk medborgare som saknar hembygdsrätt eller dansk, isländsk, norsk eller svensk medborgare.*

(Ikraftträdelsebestämmelsen lika som i framställningen).

2. **LANDSKAPSLAG**
om ändring av landskapslagen om landstingsval och kommunalval

I enlighet med lagtingets beslut

ändras 8 § 1 och 3 mom., 9 § 2 mom. och 79 § 1 mom. landskapslagen den 30 december 1970 om landstingsval och kommunalval (39/70), sådana de lyder i landskapslagen den 7 mars 1991 (13/91), samt

ersätts i 1, 74c och 78 §§ samt i rubriken till 14 kap. ordet "landstinget" med "lagtinget", i 1, 3, 4, 19, 32, 35a, 35b, 36, 37, 38, 48, 49, 49a, 54, 55, 64, 65, 68, 74, 74a, 81 och 83 §§, i rubriken till 10 kap. samt i lagens rubrik ordet "landstingsval" i olika böjningsformer med "lagtingsval" i motsvarande former och i 74c § ordet "landstingsmän" med "lagtingsmän" (uteslutning) som följer:

8 §

Som underlag för vallängd uppgör *landskapsstyrelsen en basförteckning* för varje röstningsområde (uteslutn.) enligt den indelning i röstningsområden som gällde vid utgången av juni månad under valåret. I basförteckningen skall upptas varje röstberättigad som

- 1) innehar åländsk hembygdsrätt och på valårets första dag hade hemort i kommunen,
- 2) innehar åländsk hembygdsrätt och inte har hemort i landskapet och
- 3) saknar åländsk hembygdsrätt och på valårets första dag hade hemort i landskapet.

De i 1 mom. 2 punkten nämnda röstberättigade upptas i en separat del av basförteckningen för det röstningsområde där de senast hade hemort. De i 1 mom. 3 punkten nämnda röstberättigade upptas i en separat del av basförteckningen för det röstningsområde där de valårets första dag hade hemort.

9 §

Basförteckning och röstkort uppgörs på blanketter som fastställs av landskapsstyrelsen och skall senast den 10 augusti under valåret tillställas de kommunala centralnämnderna.

79 §

Har nyval förordnats skall landskapsstyrelsen med tillämpning av senast tillgängliga uppgifter uppgöra och tillställa de kommunala centralnämnderna i 8 § avsedda basförteckningar.

(Ikraftträdelsebestämmelsen lika som i framställningen)

Utskottet föreslår vidare

att Lagtinget måtte förkasta det i
lagmotion nr 126/1992-93
ingående lagförslaget.

Mariehamn den 10 maj 1994

Ordförande

Sune Eriksson

Sekreterare

Lars Ingmar Johansson

RESERVATION

Härmed reserverar jag mig mot majoritetens beslut i 14 § i landskapslagen om ändring av kommunallagen för landskapet Åland.

Reservationen gäller den tid finsk medborgare som saknar hembygdsrätt samt dansk, isländsk, norsk eller svensk medborgare skall ha haft hemort i landskapet för att få rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige.

Utskottets majoritet har omfattat landskapsstyrelsens framställning om att ovannämnda personer skall ha haft hemort i landskapet tre år före valåret för att vara berättigade att rösta. I motion nr 126/1992-93 föreslår jag tillsammans med mina medmotionärer att denna tid skall vara två år före valåret. Landskapsstyrelsens förslag innebär i praktiken att de som på föreslaget sätt beviljas rösträtt skall ha haft sin hemort i landskapet 3 år och 10 månader, alltså nästan 4 år, medan hembygdsrätt kan beviljas efter 5 års bosättning. Tidsskillnaden är enligt min mening för liten för att vara meningsfull och dessutom är tiden ett år längre än vad som annars tillämpas för motsvarande fall i landet.

Med hänvisning till ovanstående anser jag att § 14 bör erhålla följande lydelse:

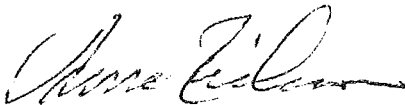
14 §

Rösträtt

Rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i fullmäktige har den som

- 1) vid valårets ingång har fyllt 18 år och
- 2) haft hemort i kommunen på valårets första dag samt
- 3) innehar åländsk hembygdsrätt eller som under de två åren närmast före valåret haft hemort i landskapet och är finsk medborgare som saknar hembygdsrätt eller dansk, isländsk, norsk eller svensk medborgare.

Mariehamn den 13 maj 1994

Sune Eriksson

